

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЛІНГВІСТИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет романських мов і перекладу
Кафедра романської і новогрецької філології та перекладу

Допущено до захисту

«___» _____ року

Завідувач кафедри

_____ *Філоненко Н.Г.*

КУРСОВА РОБОТА
З ФІЛОЛОГІЇ

на тему:

«ОСОБЛИВОСТІ ТА ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ ІТАЛІЙСЬКОЇ
ДІАЛЕКТНОЇ ЛЕКСИКИ»

Студентки групи Мліт 10-20

Спеціальність 035 Філологія

Спеціалізація 035.052 Романські мови і літератури (переклад включно), перша – італійська

Освітня програма Італійська мова і література, друга іноземна мова, переклад Задорожної Карини Сергіївни

Науковий керівник:

к. філол. наук Куранда Валентина Валентинівна

Національна шкала _____

Кількість балів _____

Оцінка ЄКТС _____

Члени комісії:

(підпис) (прізвище та ініціали)

(підпис) (прізвище та ініціали)

(підпис) (прізвище та ініціали)

Київ 2023

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ДІАЛЕКТНОЇ ЛЕКСИКИ ІТАЛІЙСЬКОЇ МОВИ	5
1.1. Стан дослідження діалектної лексики в сучасному мовознавстві	5
1.3. Причини виникнення діалектів в італійській мові	10
Висновки до розділу 1	14
РОЗДІЛ II. ЛІНГВІСТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ІТАЛІЙСЬКОЇ ДІАЛЕКТНОЇ ЛЕКСИКИ.....	15
2.1. Класифікація італійських діалектів.....	15
2.2. Функції діалектизмів в італійській мові	21
Висновки до розділу 2	26
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ.....	27
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	29

АНОТАЦІЯ

Курсова робота присвячена дослідженню особливостей та шляхів формування італійської діалектної лексики.

У ході дослідження визначено теоретичні основи дослідження діалектної лексики італійської мови, а саме стан дослідження діалектної лексики в сучасному мовознавстві та причини виникнення діалектів в італійській мові. Також подано лінгвістичну характеристику італійських діалектизмів. Здійснено класифікацію італійських діалектів та виявлено, що провести межу між одним італійським діалектом і іншим дуже важко. Класифікації італійських діалектів засновані більше на схожості, ніж на відмінностях.

Окрім того, в роботі визначено функції діалектизмів в італійській мові, які окрім використання у повсякденному розмовному мовленні, залежно від регіону проживання мовця, активно використовуються в інших сферах – зокрема в художній літературі та кінематографі.

Італія є найбагатшою європейською нацією на діалекти. Дійсно, ще кілька десятиліть тому більшість італійського населення розмовляла лише діалектом і не знала італійської; навіть сама італійська мова спочатку була лише одним із багатьох діалектів, якими розмовляли в Італії

До найпоширеніших належать тосканські, венеціанські, сицилійські, апулійські, неаполітанські, еміліан-романьольські, лігурійські, ломбардські та фріульські діалекти. Кожен з них має власний набір правил вимови та використання слів у реченнях. Наприклад, в тосканській італійській мові – різновиді, який найбільше асоціюється зі стандартною італійською – слова, як правило, короткі та прості. Однак це не завжди так в інших діалектах; наприклад, венеціанська італійська мова має тенденцію використовувати довші слова з більшою кількістю складів, ніж її тосканський аналог. Крім того, багато місцевих діалектів матимуть свій унікальний словниковий запас або слововживання, які не обов'язково зустрічаються в інших діалектах чи навіть у стандартній італійській мові.

Вивченням італійської діалектної лексики в українському мовознавстві займаються К. Бумар, С. Дель Гаудіо, М. Негода, І. Раєвська; в італійському – Ф. Аволіо, Дж. Беккарія, У. Драган, А. Фаппані, Е. Джирарді, К. Лавіньо та інші вчені.

Актуальність курсової роботи зумовлюється необхідністю узагальнення і систематизації існуючого наукового доробку з італійської діалектології, адже в українському мовознавстві цілісних досліджень, які б розглядали історію виникнення та сучасний стан італійських діалектизмів на сьогодні немає.

Мета дослідження – розглянути особливості та шляхи формування італійської діалектної лексики.

Поставлена мета передбачає реалізацію таких *завдань дослідження*:

1) описати стан дослідження діалектної лексики в сучасному мовознавстві;

- 2) визначити причини виникнення діалектів в італійській мові;
- 3) розглянути класифікацію італійських діалектів;
- 4) визначити функції діалектизмів в італійській мові.

Об'єкт дослідження – діалектизми в італійській мові.

Предмет дослідження – особливості формування італійської діалектної лексики.

Основними методами дослідження є описовий, дедуктивний та індуктивний методи, історико-порівняльний, інтерпретаційний метод при тлумаченні змісту аналізованих одиниць, а також лінгвостилістичний метод.

Структура роботи. Курсова робота складається зі вступу, двох розділів з висновками до кожного з них, загальних висновків, 27 пунктів у списку використаних джерел.

У **вступі** описано актуальність теми, мету і завдання дослідження, визначено предмет, об'єкт, методи дослідження.

У **першому** розділі «Теоретичні основи дослідження діалектної лексики італійської мови» визначено теоретичні основи дослідження діалектної лексики італійської мови.

У **другому** розділі «Лінгвістична характеристика італійської діалектної лексики» подано лінгвістичну характеристику італійських діалектизмів. У висновках підсумовано результати проведеного дослідження.

У **висновках** визначено результати проведеного теоретичного і практичного аналізу.

РОЗДІЛ І.

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ДІАЛЕКТНОЇ ЛЕКСИКИ ІТАЛІЙСЬКОЇ МОВИ

1.1. Дослідження діалектної лексики в сучасному мовознавстві

Під діалектизмом розуміють елемент загальнонародної мови, що має виражену діалектну віднесеність. «Слово, яке має хоч би одну діалектну диференціальну ознаку і яке включене в склад літературного твору саме як діалектне, можна визначити терміном «діалектизм» [9, с. 337].

В українській діалектології традиційним є визначення діалектизму, запропоноване П. Ю. Гриценком: «це позанормативний елемент літературної мови, що має виражену діалектну відповідність» [9, с. 151].

У зв'язку з цим П.Ю. Гриценко висловив серйозні методологічні зауваження до вивчення діалектних одиниць у мові художньої літератури попередніх епох. Учений наголошує, що «на початковому етапі розвитку нової української літературної мови використання діалектних одиниць не було чітко регламентоване, зумовлювалося мовних досвідом письменника, нерідко мало риси мовного натуралізму» [9, с. 146].

Загалом же у творах минулих століть ідентифікація якогось явища як діалектизму можлива тільки на тлі унормованого варіанта загальнонаціональної мови. Отже, від власне діалектизмів, вважає П. Ю. Гриценко, треба відрізнити ті лінгвальні одиниці, які в конкретний період мали статус нормативних у регіональних варіантах літературної мови – наддніпрянському, галицькому, закарпатському, буковинському, пряшівському: «Використання таких одиниць мови не пов'язане зі стилістичними настановами мовців і не свідчить про незнання норм літературної мови» [9, с. 146].

Таке ж розуміння діалектизму як історично мінливого явища обґрунтувала С. Я. Єрмоленко: «Оскільки літературна мова і її норми належать до історично змінних категорій, то й кваліфікація певних одиниць як діалектних так само зазнає історичних змін» [3, с. 199].

В італійській лінгвістиці термін «діалект» може означати, залежно від контексту використання: лінгвістичного різновиду мови ; у генеалогічному значенні – мови, що розвинулась з іншої мови; у соціолінгвістичному значенні – мови, соціологічно підпорядкованій політично домінантній мові [17]. В останньому значенні, якщо говорити про мову по відношенню до іншої мови, діалект також може бути регіональною мовою, яка втратила свою автономію щодо іншої, яка стала соціально-політично домінуючою та визнана офіційною, вона часто має певну спорідненість і подібне походження [12]. У цьому значенні слово «діалект» використовується в італійській лінгвістиці, аналогічно французькому *patois*, для позначення італійських регіональних мов, що еволюціонувало автономно з латини (тобто діалекти італійської мови, які різні автори фактично визначають як сестринські мови італійської) [22].

Щодо труднощів визначення «діалекту», то варто розглянути визначення в *Dizionario di linguistica* (стор. 229, редактований Джан Луїджі Беккарія, під заголовком « діалект »), де сказано, що «немає однозначного та абсолютно однозначного семантичного значення [цього терміна], ні на рівні загального користування, ні на рівні лексики, ні на рівні наукового користування» [11]. Загалом цей термін має два різних значення: різновид мови та мова, протиставлена іншим діалектам. Перший визначає різноманітність національної мови, систему, географічного лінгвістичного континууму (це випадок діалектів американської англійської мови, які мають ті самі структурні характеристики та ту ж історію, що й національна мова) [11].

Згідно з цим визначенням, найбільш поширеним в англосаксонських країнах, термін «діалект» відноситься до точної мовної сім'ї та, можливо, пов'язаний з «мовною формою посилення» або стандартом; і деякі родини можуть мати більше ніж одну «стандартну» форму. У цьому сенсі правомірно говорити про «діалект мови» або «діалект лінгвістичного або діалектного континууму», оскільки це еквівалентно розмові про мовний різновид, який є зрозумілим для інших представників групи, до якої він відноситься.

Друге значення визначає мову, автономну від національної мови, яка має структурні характеристики та історію, відмінну від характеристик національної мови [12]. У цьому випадку діалект розглядається як будь-яка мова з власною територіальною характеристикою, але без політичної релевантності чи літературного престижу; з точки зору описової лінгвістики та філології, він ігнорує будь-який зв'язок залежності, підпорядкованості або приналежності до офіційної мови (або до офіційних мов), що діють на відповідній території, хоча можуть існувати значні спорідненості та подібності між діалектом і офіційною мовою.

Термін «народна мова», який часто використовується в італійській лінгвістиці як синонім діалекту, точніше вказує на народну мову, розмовну мову, обмежену точною географічною територією, яка використовується конкретно людьми, і відрізняється від діалекту, який має географічне охоплення і соціальне використання більш широке [23]. З історичних причин народна мова часто використовується щодо мовної ситуації в Тоскані та центральній Італії [15].

Не існує наукових або загальноновизнаних критеріїв для розрізнення випадків, коли два мовні різновиди слід вважати двома різними «мовами» або двома «діалектами» (у сенсі «різновиду») однієї мови. Сам Л. Блумфілд писав, що ця різниця має суто відносний характер [13]. Крім того, самі терміни «діалект», як згадувалося вище, і «мова» не мають єдиного визначення. Навіть якщо існують певні критерії, вони часто дають суперечливі результати залежно від того, яка теоретична парадигма береться до уваги. Тому точне розрізнення є суб'єктивним і залежить від системи відліку.

Суб'єктивність і труднощі, які виникають при встановленні мовних кордонів між мовами та їх різновидами ілюструє відомий афоризм « Мова – це діалект з армією та флотом», який зазвичай приписують литовському лінгвісту Максу Вайнрайху [17]. Афоризм стисло викриває той факт, що відмінність між мовою та діалектом має політичний, а не мовний характер. Знову було сказано, що мова – це «діалект, який зробив кар'єру» [20].

Одним із запропонованих критеріїв для відмінності діалектів однієї мови від різних мов є взаємна зрозумілість. Два різновиди є взаємно зрозумілими, коли два мовці двох різних діалектів можуть розуміти один одного, говорячи власним. Однак цей критерій має кілька проблем [18]. Один стосується випадків, коли існує діалектний континуум: носії географічно близьких різновидів можуть легко розуміти один одного, але носії віддалених різновидів мають дедалі більше проблеми з розумінням один одного, оскільки відстань збільшується, поки вони не стають один одному незрозумілими. Така ситуація поширена серед мов світу [18]. Друга проблема стосується саме слова «взаємний»: у багатьох випадках існує асиметрія в розумінні, тобто носій одного різновиду добре розуміє носія іншого, але не навпаки. Цей сценарій є типовим, коли один із двох різновидів є стандартною мовою, а носії нестандартного різновиду також, ймовірно, неодноразово стикалися зі стандартною мовою [21].

Загалом, в Італії термін «діалект» зазвичай використовується для позначення, за винятком італійської, романських мов, присутніх на території, визначені як мови меншин, що належать до визнаних державою історичних мовних меншин: фріульська, сардинська, каталонська, окситанська та різні інші. Ці мови користуються різними правами, реалізованими різними способами, такими як державна освіта та використання в публічній комунікації, також вони можуть досягти, шляхом видання спеціальних правил, стану офіційного та/або значного співофіційного статусу з італійською у відповідному адміністративному районі [19]. Ці мови меншин зазвичай ніколи не називають діалектами, за винятком ідеологічних міркувань або як пережиток старих звичаїв, і те саме законодавство (державне та регіональне) для визначення внутрішніх варіантів цих мов завжди надає перевагу терміну «варіант» і його еквівалентів в розглянутих мовах замість терміну «діалект».

Ця відмінність між мовами меншин та іншими італо-романськими діалектами базується не стільки на суто лінгвістичних критеріях, скільки на визнанні соціального та історико-політичного характеру: як офіційні мови

меншин, так і більшість італо-романських діалектів не є різновидами італійської мови, а лінгвістично відмінними і часто не взаємно зрозумілими ідіомами, які встановили особливі відносини співіснування та ідентифікації з італійською (білінгвізм та/або диглосія) [25].

Виходячи з цього, різновидами італійської мови є тосканські діалекти (включно з корсиканськими за межами Італії та частиною діалектів Лаціо, таких як романеско, а також, звичайно, різні форми регіональної італійської мови, на які впливає мова меншини чи місцевий діалект, особливо в просодичних аспектах і, частково, в лексиці та синтаксисі.

Деякі італійські лінгвісти, зокрема Тулліо Де Мауро та Граціадіо Ісайя Асколі виключають зі списку італо-романських діалектів мови, якими розмовляють сардинська та фріульська мовні меншини [27] (на відміну від оригінального формулювання Джована Баттіста Пеллегріні, який замість цього включає всі романські діалекти, які відносяться до італійської мови як дахової мови, включаючи сардинський і фріульський [27]): сам де Мауро у своїй найвідомішій книзі вважає сардинський, ладінський і фріульський «незалежними утвореннями порівняно з комплексом італо-романських діалектів» [27].

Використання терміну «діалект» для позначення італійських регіональних мов іноді викликає суперечки, оскільки це означає менший престиж і гідність, ніж італійська мова; інші натомість оцінюють цей термін як корисний аналітичний інструмент для тих, хто на різних рівнях працює над порятунком мов меншин і регіональних мов, які, щоб вижити, повинні звільнитися від свого статусу «діалекту» або, радше, «діалектизованих» мов [27].

В італомовній Швейцарії та франкомовній Швейцарії терміни «діалект» і «патуа» використовуються відповідно для позначення ломбардської та франко-провансальської мов із відповідними місцевими різновидами, подібно до того, що відбувається в Італії та Франції. Насправді ці мови не користуються жодним юридичним визнанням, на відміну від інших

регіональних мов, таких як ретороманська , і трьох найпоширеніших (німецької, французької та італійської). У німецькомовній Швейцарії, з іншого боку, немає культурної стигматизації щодо алеманських варіантів , форм діалекту (Dialekte) німецької мови, які були названі швейцарською німецькою для диференціації від стандартної німецької. З середини двадцятого століття алеманська мова фактично широко використовується в усіх аспектах суспільства, у засобах масової інформації та у світі розваг, і тому використовується в кожному мовному реєстрі та в кожній ситуації повсякденного життя, на відміну від того, що відбувається в Німеччині і Австрії з іншими місцевими діалектами. Явище зумовлене реакцією на пангерманізм націонал-соціалізм кінця XIX століття та XX століття з Німеччини [25].

Отже, діалектизм є елементом народного мовлення, який має чітку віднесеність до певної території. В італійській лінгвістиці термін «діалект» може означати, залежно від контексту використання: лінгвістичного різновиду мови ; у генеалогічному значенні – мови, що розвинулась з іншої мови; у соціолінгвістичному значенні – мови, соціологічно підпорядкованій політично домінантній мові.

1.2. Причини виникнення діалектів в італійській мові

Усі діалекти сучасної Італії мають своє коріння у розмовній латині (“vulgar latin”), яка використовувалася по всій Римській імперії.

Щоб визначити зв'язок між латинською та італійською мовами, дуже важливо окреслити розвиток розмовної латині з її діатопічними (від місця до місця) та діастратичними (відповідно до стратифікації соціальних класів) варіаціями, особливо починаючи з епохи імперії. Латинська мова, якою вільно розмовляли люди, не відповідала класичній латині, літературній моделі, кодифікованій деякими авторами між 1-м століттям до нашої ери та 1-м століттям нашої ери, а потім вивчалися в сучасну епоху.

Так звана розмовна латинь з'явилася в різних формах із сильними діатопічними варіаціями: з неї виникли різні новолатинські мови. Розмовна латинь була, як розмовна мова, набагато чутливішою до змін, ніж латинь

літературної традиції [26]. Тим не менш, вона зберегла багато рис, які супроводжували латинську мову з часів її архаїчної фази. Наприклад, падіння -mfinal (явище, яке привело від акузатива *fontem* до італійського *fonte*) уже зафіксоване в архаїчних написах і, хоча цензуровано, зрештою утвердилося в Нижній імперії: однак у поезії кінцеве -m, за яким слідує слово, що починається з a – не вимовлявся [26]. Що стосується діастратичних варіацій, класичні джерела вже пояснюють варіації того часу: ми говоримо про *sermo plebeius, militaris, rusticus, provincialis* [27].

Натомість німецькі діалекти деяких муніципалітетів навколо Монте-Роза (Алеманни), тринадцяти муніципалітетів Веронезе та семи муніципалітетів Віченци (Кімбрі), деяких муніципалітетів Фріулі (Каринтія), південних тіролів, моченців (баварці), а також словенські діалекти з Фріулі-Венеція-Джулія, хорватські з Молізе, грецькі (або грічі) з Саленто та південного краю Калабрії та албанські, поширені на більшій частині центрально-південної Італії та Сицилії, мають походження не з латини.

До падіння Риму розмовна латинь, звичайно, мала свої місцеві особливості. Століття політичної нестабільності після падіння зберегли це до XIX століття. З таким тривалим періодом фрагментації та тим фактом, що класичній латині віддавали перевагу як міжнародній мові навчання, розвивалися різні діалекти та способи мови, поки їх майже не можна було назвати окремими мовами.

Історія італійських діалектів багато в чому є історією самої італійської мови. Насправді італійська мова походить від латини, так само як і діалекти, якими розмовляють в Італії, походять від латині. Спочатку всі мови, що походять від латини, називалися вульгарними мовами. Слово вульгарний означає саме те, що говорять вульгарні (від лат. *vulgus*), тобто люди, які на той час уже не знали латини. Таким чином, сицилійська, болонська, п'ємонтська, венеціанська, ломбардська, які ми сьогодні називаємо діалектами, спочатку були вульгарними мовами [27].

Насправді про виникнення італійської мови можна говорити лише з 16 століття; термін італійська вказує на тосканську народну мову, яку тепер визнають мовою всієї нації. Термін «діалект» також народився в цей період,

щоб відрізнити всі народні мови, якими розмовляли у різних частинах країни, від тосканської, яка тим часом стала італійською [27].

У XVI столітті, перш за все завдяки впливовій діяльності П'єтро Бембо, флорентійський варіант італійської мови чотирнадцятого століття Петрарки та Боккаччо стали найважливішою мовною моделлю для італійських літераторів. Наприкінці XVI століття вже існувала загальна і єдина модель писемності, яка, по суті, збігалася з сучасною італійською. Модель відносин між мовами, яка сформувалася в цей період, залишатиметься стабільною протягом більше трьох століть: унітарна італійська для письмового використання та для деяких виняткових ситуацій; місцеві діалекти для повсякденного спілкування навіть освічених людей. Італійська мова тоді має форму, яку неможливо відрізнити від сучасної мови. І якщо протягом вісімнадцятого та дев'ятнадцятого століть престижною мовою була французька, щоб привнести вживання слів з-за Альп для більшості предметів меблів та одягу, то вплив діалектів, географічно та глотовлогічно близьких до французької, став ще сильнішим [27].

Отже, розповсюдження літературної італійської мови як розмовної мови є порівняно недавнім явищем. У своїй Лінгвістичній історії об'єднаної Італії (1963) Тулліо Де Мауро підрахував, що на момент об'єднання лише 2,5% жителів Італії можна було визначити як «італомовних». За відсутності прямих опитувань оцінки Де Мауро ґрунтуються лише на непрямих доказах (зокрема на рівні грамотності, про який є досить надійні дані) і тому викликали багато дискусій. За оцінкою Арріґо Кастеллані однак у 1861 році відсоток людей, які розмовляли італійською мовою, становив щонайменше 10% (близько 2 200 000), більшість з яких становили тосканці, які вважалися італомовними за «правом народження»; 435 000 натомість були «носіями італійської мови за культурою», тобто тими, хто вивчив мову завдяки навчанню в школі [16].

В дискусії Рісорджіменто про необхідність прийняття спільної мови для Італії, яка тільки народжувалася як нація в XIX столітті, брали участь різні особистості, такі як Карло Каттанео, Алессандро Манцоні, Нікколо Томмазо, Франческо Де Санктіс [63]. Ми завдячуємо Манцоні, зокрема, тим, що він підніс флорентійську мову до національної лінгвістичної моделі,

опублікувавши *I promessi sposi* у 1842 році яка мала стати еталонним текстом для нової італійської прози [25].

Сьогодні, завдяки освітнім програмам, літературна мова використовується по всій Італії для юриспруденції, бізнесу та освіти, тоді як діалекти опиняються вдома або використовуються між близькими сусідами в містах і селах.

Для того, щоб повніше уявити мовну ситуацію в країні в цілому, слід сказати, що поряд з діалектами використовуються й інші мови. Права мовних меншин в Італії захищено статтею 6 Конституції. У цей список офіційно входять 12 мов: фріульська, ладинський, німецька, словенська, окситанська, французька, франко-провансальська, албанська, грецька, сардинська, каталанська та хорватська. Закон передбачає використання цих мов в офіційній документації, вивчення їх у школах, а також можливість створення радіо- та телепрограм цими мовами центральними каналами. Крім того, німецька мова має рівні права з італійською в провінції Больцано, а французька – виступає рівною з італійською в регіоні Валле д'Аоста [22].

Отже, про виникнення італійської мови можна говорити лише з 16 століття; термін італійська вказує на тосканську народну мову, яку тепер визнають мовою всієї нації. Термін «діалект» також народився в цей період, щоб відрізнити всі народні мови, якими розмовляли у різних частинах країни, від тосканської, яка тим часом стала італійською.

Висновки до Розділу 1

Отже, діалектизм є елементом народного мовлення, який має чітку віднесеність до певної території.

В італійській лінгвістиці термін «діалект» може означати, залежно від контексту використання: лінгвістичного різновиду мови ; у генеалогічному значенні – мови, що розвинулась з іншої мови; у соціолінгвістичному значенні – мови, соціологічно підпорядкованій політично домінантній мові.

В Італії термін «діалект» зазвичай використовується для позначення, за винятком італійської, романських мов, присутніх на території, визначені як мови меншин, що належать до визнаних державою історичних мовних меншин: фріульська , сардинська , каталонська, окситанська та різні інші. Ці мови користуються різними правами, реалізованими різними способами, такими як державна освіта та використання в публічній комунікації, також вони можуть досягти, шляхом видання спеціальних правил, стану офіційного та/або значного співофіційного статусу з італійською у відповідному адміністративному районі.

Усі діалекти сучасної Італії мають своє коріння у розмовній латині (“vulgar latin”), яка використовувалася по всій Римській імперії. До падіння Риму розмовна латинь, звичайно, мала свої місцеві особливості. Століття політичної нестабільності після падіння зберегли це до XIX століття. З таким тривалим періодом фрагментації та тим фактом, що класичній латині віддавали перевагу як міжнародній мові навчання, розвивалися різні діалекти та способи мови.

Про виникнення італійської мови можна говорити лише з 16 століття; термін італійська вказує на тосканську народну мову, яку тепер визнають мовою всієї нації. Термін «діалект» також народився в цей період, щоб відрізнити всі народні мови, якими розмовляли у різних частинах країни, від тосканської, яка тим часом стала італійською.

РОЗДІЛ II.

ЛІНГВІСТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ІТАЛІЙСЬКОЇ ДІАЛЕКТНОЇ ЛЕКСИКИ

2.1. Класифікація італійських діалектів

Порахувати італійські діалекти майже неможливо. Важко провести межу між одним діалектом і іншим. Насправді в кожній країні та в кожному селі діалект часто має особливості, які відрізняють його від діалекту сусідньої країни чи села. Зазвичай ми посилаємось на регіони, провінції чи великі міста, щоб визначити діалекти. Таким чином, ми говоримо про калабрійський, п'ємонтський або ломбардський, міланський, діалекти Козенци тощо. Але насправді це дуже широкі та нечіткі найменування, тому що часто відмінності такі, що немає можливості взаєморозуміння навіть у межах одного регіону.

Крім того, звуки північних, центральних і південних італійських діалектів можуть помітно відрізнятися один від одного. Частково це розмаїття залежить навіть від мов, якими там розмовляли до поширення латини. Одним словом, точні розрахунки зробити неможливо. Враховуючи цю надзвичайну різноманітність, класифікувати діалекти все-таки можна. Вчені, усвідомлюючи неминучу неточність, запропонували класифікацію італійських діалектів, засновану більше на схожості, ніж на відмінностях.

Існує дві основні групи італійських діалектів. Вони згруповані лінією через півострів, яка з міста Ла Спеція та Ріміні та межує з Тосканою та Емілією-Романською, а потім перетинає Ле Марке. Вище ця лінія розділяє північні (Settentrionale) діалекти, а нижче – центральньо-південні (Centro-Meridionale) діалекти [10].

Північні діалекти, у свою чергу, поділяються на дві основні групи: галло-італійську групу та венетичну групу .

Перша група охоплює регіони Лігурія, П'ємонт, Ломбардія та Емілія-Романья, а також частини Трентіно-Альто-Адідже. Це групування, назване на честь галлів, які колись населяли цю частину Італії та залишили сліди своєї

кельтської мови в сучасних діалектах. Інша – венетична група, кордони якої нещільно повторюють регіон Венето [15].

Центрально-меридіональні діалекти поділяються на чотири окремі групи .

1. Специфічне центральне угруповання займає площу, яка приблизно дорівнює регіону Тоскана. Безпосередньо на південь розташовані латино-умбрійсько-маркезькі діалекти, які займають північну половину Лаціуму (включаючи Рим), більшу частину Умбрії та частину Ле Марке. Ці два іноді також об'єднують у центральні діалекти.

2. Безпосередньо під ними розташовані меридіональні діалекти, які поділяються на два основних типи. Проміжний меридіон охоплює нижню половину півострова і включає регіони південного Лаціо, Аbruцко, Молізе, Кампанії, Базилікати та частини Апулії. Країни Калабрії та Апулії разом із Сицилією окреслюють зону крайніх меридіональних діалектів [15].

3. Ладіно розмовляють на крайньому північному сході Італії; фріульський тип у Фріулі та доломітовий тип у Доломітових горах.

4. І, нарешті, сардинська мова, яка поділяється на Логудорсько-Кампіданську та Сасарсько-Галлурську [15].

На діалектах італійської мови також розмовляють за межами політичних кордонів Італії. Їх можна знайти на півострові Істрії в сучасній Хорватії, а також корсиканські на французькому острові Корсика.

Діалект Риму, романеско, найбільш близький до літературної мови. В основному відмінності між романеско та літературною мовою спостерігаються у вимові, деякі звуки видозмінюються або ковтаються. У плані лексики особливістю є те, що в романеско активно використовуються лайки, де вони заборонені. Спочатку римська говірка була ближчою до неаполітанської, але з XIV ст. ситуація змінилася завдяки загальному процесу "тосканізації". Отже, класифікуємо італійські діалекти за такими групами [10]:

Група №1. Північноіталійські діалекти. Північ Італії відносять до гало-романських діалектів (або гало-італійських). У невеликій області Валле-

д'Аоста на північному заході, що межує з Францією та Швейцарією, крім італійської, офіційна мова так само французька, жителі спілкуються на франко-провансальському діалекті та окситанській мові. Регіон П'ємонт використовує у спілкуванні п'ємонтський діалект. На ньому говорять близько 2 мільйонів людей. У регіоні Венето на північному сході та на всьому північному узбережжі Адріатичного моря використовується венетський діалект, що склалося історично, у зв'язку з політичним та культурним розвитком Венеції. Значна частина італійців на півночі мешкає в Ломбардії зі столицею в Мілані – багатою та розвиненою північною провінцією. На ломбардському діалекті говорить близько 10 млн. людей. Ломбардська мова посідає друге місце за поширеністю після італійської. Уявна лінія Спеція-Ріміні відокремлює північні діалекти від південно-центральных.

Група №2. Центральні діалекти. До центральної частини Італії відносять: Тоскану, де розмовляють тосканським діалектом; Умбрію; Марці; Лаціо, де центром є Рим з відповідною говіркою – романеско, про яку йшлося вище. На півдні регіону поширена неаполітанська мова.

Регіон Тоскана відомий своїм класичним італійським. Звідси розпочалося лінгвістичне об'єднання регіонів. Зараз кожен італієць незалежно від регіону проживання навчає дві мови – літературну італійську та «свою», щоб вміти спілкуватися у своїй провінції. Тосканський діалект має свою особливість у вимові. Наприклад, тосканці не вимовляють букву «к», вона у них звучить, як «х», тому слово casa [каза] (дім) тут може звучати як [хаса]. Іноді інші класифікації можуть виділяти тосканські діалекти в центрі (серед них основний флорентійський), а інші діалекти відносять до південно-центральных (Умбрія, Марка, Лаціо) [10].

Група № 3. Південні діалекти. Південні області Італії також розмовляють різними мовами. У регіоні Кампанія зі столицею в м. Неаполь виділяють неаполітанський діалект, який навіть для людини, яка розмовляє італійською, найчастіше звучить як нелогічний набір звуків. У південних областях Кампанія, Абруццо, Молізе, верхній частині Апулії також

розповсюджений неаполітанський діалект, а також апулійський, калабрійський, абруцький діалекти [15].

Розглянемо безпосередньо лексичні особливості зазначених діалектів.

У Мілані та його околицях розмовляють ломбардським діалектом. Це один із найвиразніших діалектів завдяки унікальній вимові. Наприклад, «ti» (ви) ломбардською мовою вимовляється як «tè», тоді як «ci» (us) перетворюється на «се», якщо говорити цим діалектом. Крім того, у ломбардській мові є кілька різних слів для поширених предметів, які зустрічаються в інших діалектах, наприклад «vetrina» замість «scaffale» для полиці та «lampa» замість «lampada» для лампи.

Венеціанська мова або Венето – важлива регіональна мова, якою розмовляють понад чотири мільйони людей по всій Північній Італії (включаючи Венецію). Венеціанським діалектом також розмовляють у деяких

частинах Хорватії, Словенії, Франції та Австрії. Цей конкретний діалект використовує більше носових голосних, ніж стандартна мова; наприклад, слово "il" (the) часто вимовляється як "in". Крім того, багато приголосних було змінено на подвоєні приголосні; наприклад, «bene» (добре) стає «beene». Є

також деякі характерні слова, які використовуються лише у венеціанській мові, наприклад «viola» для пурпуру або «scarpa» для взуття замість «scarpe».

Хоча Венето все ще вважається частиною італійської мови через те, що її граматична структура походить від латинської мови, вона має достатньо відмінностей, тому її цілком можна класифікувати як італійську мову. Венеціанська також зазнала сильного впливу німецької з часом; тому вона містить багато германських слів, які не зустрічаються в інших регіональних мовах Італії.

На тосканському діалекті розмовляють переважно в Тоскані, але його також можна почути в деяких регіонах Умбрії, Лаціо, Марке та північної Сардинії. У Флоренції він розвинув свої особливості щодо словникового запасу та вимови порівняно з іншими регіонами.

Наприклад, носії тосканської мови вимовляють голосні в кінці слова, чого не роблять італійці; таким чином, вони сказали б «casa», тоді як італійці сказали б «case». Тосканська лексика також суттєво відрізняється від інших регіонів: там італійський словник використовував би «pensare», а тосканський – «pensà».

Тосканська вимова досить відрізняється від стандартної італійської мови, оскільки в ній немає дзвінких приголосних (слова, що вимовляються з гудінням) або інтервокальних шиплячих (слова, які вимовляються з шиплячим звуком). Крім того, багато слів скорочено від їхніх оригінальних форм, щоб полегшити їх вимову, наприклад, «padrone» часто скорочується до «rà» [15].

Цей діалект зазнав значного впливу латини та давньогрецької мови, що призвело до унікальної вимови, яка відрізняється від інших регіональних діалектів.

Тосканська мова також використовувалася протягом століть деякими з найвідоміших письменників Італії, зокрема Данте Аліг'єрі та Боккаччо. Таким чином, вона залишається одним із найбільш впізнаваних діалектів у країні.

На сицилійському діалекті розмовляють переважно на острові Сицилія, але його також можна почути в південній Калабрії та частині південної Апулії. Сицилійський діалект походить з південного регіону Сицилії і вважається однією з найдавніших романських мов, яка використовується досі.

З часом на нього сильно вплинули латинська та арабська мови через його розташування поблизу Північної Африки, що робить його досить відмінним від інших італійських діалектів. Крім того, сицилійська мова містить елементи нормандської французької, іспанської, німецької та грецької мов ; ці різноманітні впливи можна побачити в запозичених словах, що використовуються в цьому конкретному діалекті.

Сицилійська також відрізняється від стандартної італійської з точки зору граматики; наприклад, вона використовує різні займенники, коли говорить про людей або предмети в певних випадках. Крім того, носії сицилійської мови часто замінюють певні голосні дифтонгами або поєднують два слова в

одне, коли говорять швидко; прикладом є "stasera", яке об'єднує "stasira" (сьогодні ввечері) в одне слово.

Більше того, сицилійці вимовляють «с» як «g» перед «е» та «і», тому, наприклад, «casa» вимовлятиметься як «gasa», якщо говорити на цьому конкретному діалекті – риса, спільна для багатьох європейських мов, поширених навколо Середземного моря [10].

У Неаполі та його околицях розмовляють неаполітанським діалектом. Він відомий своєю відмінною вимовою та синтаксисом; наприклад, носії неаполітанської мови, як правило, пропускають останні склади, коли говорять швидко. Це означає, що вони часто говорять такі речі, як «nien» замість «niente» (нічого). Крім того, неаполітанська мова має тенденцію використовувати подвійні голосні звуки там, де стандартна італійська це не робить; наприклад, «parlare» стає «parlaa». Неаполітанська також має більший словниковий запас, ніж стандартна італійська; наприклад, вона використовує різні терміни для поширених продуктів, таких як хліб ("pane") або сир ("casio").

На п'ємонтському діалекті розмовляють переважно на півночі Італії в регіонах П'ємонт, Валле д'Аоста, Лігурія, Ломбардія та Емілія-Романья. У цьому діалекті голосні, як правило, більш відкриті, ніж у стандартній італійській мові, що робить його звучання м'якшим, ніж інші різновиди. Цей різновид також має унікальну складову структуру, коли слова часто закінчуються на групи приголосних, наприклад -ns або -mb. Він також містить багато назалізованих голосних і приголосних, яких немає в стандартній італійській мові [10].

На калабрійському діалекті розмовляють переважно в Калабрії, розташованій у південній частині Італії. Діалект можна розділити на три різні різновиди: прибережний, гірський і внутрішній. Прибережний різновид включає такі міста, як Реджо-ді-Калабрія, тоді як гірські різновиди включають Катандзаро та Козенца. Ним також розмовляють у деяких районах Сицилії та Апулії. Спільні риси, спільні для всіх цих регіонів, включають відсутність

означальних артиклів, перевагу іменникам чоловічого роду над жіночими (наприклад, «il cane» замість «la cane») і велику кількість регіональної термінології (наприклад, «stà» для «sta», що означає «є»).

Діалект Абрुццо поширений в основному в чотирьох провінціях Абрुццо – Л'Аква, К'еті, Пескара і Терамо – але також присутній у деяких частинах Молізе та Умбрії. Діалект має свої унікальні особливості; наприклад, у ньому часто використовуються латинські слова, а не похідні від італійського (наприклад, «climata» замість «temperatura»). У ньому також є багато цікавих ідіоматичних виразів, які часто використовуються місцевими жителями, але які рідко можна почути в інших місцях (наприклад, «la mamma di tutti i mali» означає «мати всіх зол»). Крім того, певні суфікси вилучаються під час утворення множини іменників (наприклад, «pulse» стає «pulci» замість «pulcie») [15].

Отже, італійська – це єдина мова, але вона охоплює безліч різних діалектів, кожен з яких має свої унікальні особливості. Від венеціанської з її інтенсивним використанням іноземних слів, до неаполітанської з її випущеними складами та більшим словниковим запасом, до сицилійської з її грецькими впливами – усі три мають щось особливе, що відрізняє їх від стандартної італійської мови.

2.2. Функції діалектизмів в італійській мові

Італійські дослідники відзначають, що діалекти є культурним надбанням надзвичайної цінності. І все ж протягом століть вони часто мали негативну репутацію, оскільки вважалися неповноцінними мовами, що перешкоджало вивченню італійської. Сьогодні важко повірити, але під час об'єднання (1861) тільки 2-3 італійців зі 100 розмовляли італійською мовою, решта населення розмовляло лише діалектом. Крім того, діалекти були мовами, дуже далекими від італійської, майже як сьогодні італійська та іспанська. Тому необхідно було, щоб усі знали національну мову.

Однак багато хто думав про викладання італійської мови, не беручи до уваги, що діалект був рідною мовою, тобто першою мовою: мовою, якою розмовляли до школи та поза школою. Діалект був заборонений у школі, де мала використовуватися лише італійська, хоча для багатьох вона була справжньою іноземною.

З другої половини минулого століття і до сьогодні ситуація докорінно змінилася. Завдяки значному економічному та соціальному зростанню, більшій прихильності до освіти та поширенню радіо й телебачення сьогодні майже всі (понад 95% населення) знають і використовують італійську мову. Однак це не означає, що діалект зник, оскільки близько 50% продовжують ним користуватися. Іншими словами, близько тридцяти мільйонів італійців знають і використовують як італійську, так і діалектну мову: залежно від обставин або до того, до кого звертаються, багато хто вибирає, чи використовувати той чи інший діалект. Дійсно, навіть в одному реченні часто зустрічаються як італійські, так і діалектні слова чи вирази.

Італійська діалектна лексика, окрім використання у повсякденному розмовному мовленні, залежно від регіону проживання мовця, активно використовується в інших сферах – зокрема в художній літературі та кінематографі.

А. С. Зеленько визначив такі функції діалектизмів у мові художньої літератури: комунікативну, етнографічну та експресивно-виражальну [4, с. 39].

1. Комунікативна функція «полягає... в тому, що письменник, вживаючи діалектні елементи рідного йому говору чи наріччя у мові персонажів і авторській мові, свідомо чи несвідомо використовує їх замість слів літературної мови» [4, с. 39]. Наприклад: *Gallo, che stave tirando lo stigliolo, vale a dire sentiva una fame che gli torceva la panza.*

2. Суть етнографічної та пов'язаної з нею етнічної функцій у тому, що «лексичні діалектизми передають певні відомості про матеріальну культуру жителів тієї чи іншої місцевості», а «фонетичні, морфологічні, словотворчі та синтаксичні елементи діалектного мовлення вказують на їх етнос» [4, с. 39].

Наприклад: *Certe volte mi spercia, mi viene il crapiccio* [11].

3. **Експресивно-виражальну** функцію діалектизмів у художніх текстах використовують «з метою типізації та індивідуалізації мови персонажів, щоб якнайглибше охарактеризувати реальну дійсність, відображену в художньому творі» [4, с. 39]. Наприклад: *...ogni tanto arrivava un lampo tradimentoso cge agghiazzava la càmbara* [11].

Такого ж погляду на місце і функції діалектизмів у художньому тексті дотримуються інші вчені, зокрема С. Я. Єрмоленко: «Діалектизми виконують функцію розмовних елементів, відтворення природного колориту спілкування людей, що живуть у конкретному просторі, на території поширення певного діалекту» [3, с. 200], «Живе діалектне слово підпорядковане змалюванню народних характерів, життєвих ситуацій, у яких розкриваються ці характери» [3, с. 204], Г. О. Козачук: «Вживання діалектизмів у мові художнього твору має бути завжди обумовлене або зображенням реалій, що пов'язані з тією територією, яку описує автор, або відтворенням усного мовлення персонажів. Діалектизми можуть виконувати також художньо-зображальну функцію» [5, с. 52].

Той факт, що діалекти не поширені на великих територіях і що вони не використовуються як офіційні мови, не означає, що вони взагалі не є мовами. Дійсно, навіть національні та важливі мови, у тому числі італійська, спочатку розмовляли на невеликих територіях і малими громадами. Лише пізніше та внаслідок певних історичних подій ці мови набули більшого поширення та офіційного використання.

Уже в 17 столітті, наприклад, Джамбаттіста Базіле опублікував том на неаполітанському діалекті, в якому було зібрано багато популярних казок: *Lo cunto de li cunti*, «Повість казок» (*cunto* неаполітанською означає саме «казка»,

«історія»). Інші автори також використовували діалект, наприклад Карло Гольдоні , який пише багато комедій венеціанською мовою; або як у дев'ятнадцятому столітті римський поет Джузеппе Джоаккіно Беллі та міланський поет Карло Porta. У часи, набагато ближчі до нас, ми пам'ятаємо таких поетів, як П'єр Паоло Пазоліні, який пише вірші фріульською мовою, Альбіно П'єрро, який пише луканським діалектом, і Тоніно Гуєрра на романьському діалекті. Цей

список можна продовжувати, оскільки для кожного діалекту є приклади діалектних поетів.

Але діалект використовується не лише для віршів: неаполітанський, насправді, є мовою одного з найвидатніших театральних авторів двадцятого століття Едуардо Де Філіппо .

Діалект також присутній у кіно та на телебаченні, де його часто використовують для характеристики популярних або комедійних персонажів. Яскравим прикладом використання діалектальної лексики є комедійна картина італійського режисера Лука Міньєро «Benvenuti al Sud» («Ласкаво просимо на Південь») – ремейк французького фільму 2008 року «БЛаскаво

просимо». Наведемо приклади діалектизмів, використаних у цьому фільмі.

«Nonsivedeuntubo» – в стандартній італійській мові цей розмовний вислів означає «нічого не видно», проте, в лексиці неаполітанського діалекту такий фразеологізм відсутній. Почувши цю фразу телефоном, неаполітанець некоректно зрозумів свого співрозмовника і перепитав, відштовхуючись від фонетичної схожості слів tubo і tunnel.

Італійський вислів *passare un guaio*, буквальний переклад якого звучить як «пережити горе», проте використовується італійцями як реакція на якусь неприємну ситуацію, що трапилася з ними. Це стійке словосполучення на неаполітанському діалекті італійської мови. Цей фразеологізм має аналог в італійській мові *riove a satinelle*, українською це звучить так – ллє як з відра. Через специфічну вимову персонажа його співрозмовник неправильно розуміє, що йому було сказано. Так, замість *mascella* (щелепа), йому чується *l'ascella* (пахва).

У фільмі змальовується багато особливостей поведінки неаполітанців, ми розглянули лише кілька прикладів перекладів діалектів, щоб наочно побачити, у чому полягає відмінність від стандартної італійської. Ми можемо зробити висновок про те, що діалект є важливим елементом мовної системи і за його допомогою ми можемо познайомитися з культурою людей, які населяють різні регіони, зрозуміти їх традиції та звички

Крім того, не слід забувати про діалект у піснях, насамперед про неаполітанську пісню, яка має міжнародне значення та поширення. Багато

сучасних митців, таких як Фабріціо Де Андре, Піно Даніеле та Еудженіо Беннато, створили прекрасні пісні – і успішні – використовуючи діалект. Таким чином, діалект має літературну та мистецьку традицію, яка збереглася до наших днів.

Отже, італійська діалектна лексика відіграє важливу роль у повсякденному мовленні людей із різних регіонів, а також у художній літературі, фільмах та піснях.

Висновки до Розділу 2

Отже, порахувати італійські діалекти майже неможливо. Важко провести межу між одним діалектом і іншим. Однак вчені, усвідомлюючи неминучу неточність, запропонували класифікацію італійських діалектів, засновану більше на схожості, ніж на відмінностях. Існує дві основні групи італійських діалектів. Вони згруповані лінією через півострів, яка з міста Ла Спеція та Ріміні та межує з Тосканою та Емілією-Романською, а потім перетинає Ле Марке. Вище ця лінія розділяє північні (Settentrionale) діалекти, а нижче – центрально-південні (Centro-Meridionale) діалекти.

Існує дві основні групи італійських діалектів. Вони згруповані лінією через півострів, яка з міста Ла Спеція та Ріміні та межує з Тосканою та Емілією-Романською, а потім перетинає Ле Марке. Вище ця лінія розділяє північні (Settentrionale) діалекти, а нижче – центрально-південні (Centro-Meridionale) діалекти.

Загалом, виділяють такі групи італійських діалектів: північноіталійські діалекти, центральні та південні діалекти. Від венеціанської з її інтенсивним використанням іноземних слів, до неаполітанської з її випущеними складами та більшим словниковим запасом, до сицилійської з її грецькими впливами – усі три мають щось особливе, що відрізняє їх від стандартної італійської мови.

Італійська діалектна лексика, окрім використання у повсякденному розмовному мовленні, залежно від регіону проживання мовця, активно використовується в інших сферах – зокрема в художній літературі та кінематографі. Крім того, не слід забувати про діалект у піснях, насамперед про неаполітанську пісню, яка має міжнародне значення та поширення.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

Отже, у ході нашого дослідження було з'ясовано, що діалектизм є елементом народного мовлення, який має чітку віднесеність до певної території.

В італійській лінгвістиці термін «діалект» може означати, залежно від контексту використання: лінгвістичного різновиду мови ; у генеалогічному значенні – мови, що розвинулась з іншої мови; у соціолінгвістичному значенні – мови, соціологічно підпорядкованій політично домінантній мові.

В Італії термін «діалект» зазвичай використовується для позначення, за винятком італійської, романських мов, присутніх на території, визначені як мови меншин, що належать до визнаних державою історичних мовних меншин: фріульська , сардинська , каталонська, окситанська та різні інші. Ці мови користуються різними правами, реалізованими різними способами, такими як державна освіта та використання в публічній комунікації, також вони можуть досягти, шляхом видання спеціальних правил, стану офіційного та/або значного співофіційного статусу з італійською у відповідному адміністративному районі.

Усі діалекти сучасної Італії мають своє коріння у розмовній латині (“vulgar latin”), яка використовувалася по всій Римській імперії. До падіння Риму розмовна латинь, звичайно, мала свої місцеві особливості. Століття політичної нестабільності після падіння зберегли це до XIX століття. З таким тривалим періодом фрагментації та тим фактом, що класичній латині віддавали перевагу як міжнародній мові навчання, розвивалися різні діалекти та способи мови.

Про виникнення італійської мови можна говорити лише з 16 століття; термін італійська вказує на тосканську народну мову, яку тепер визнають мовою всієї нації. Термін «діалект» також народився в цей період, щоб відрізнити всі народні мови, якими розмовляли у різних частинах країни, від тосканської, яка тим часом стала італійською.

Порахувати італійські діалекти майже неможливо. Важко провести межу між одним діалектом і іншим. Однак вчені, усвідомлюючи неминучу неточність, запропонували класифікацію італійських діалектів, засновану більше на схожості, ніж на відмінностях. Існує дві основні групи італійських діалектів. Вони згруповані лінією через півострів, яка з міста Ла Спеція та Ріміні та межує з Тосканою та Емілією-Романською, а потім перетинає Ле Марке. Вище ця лінія розділяє північні (Settentrionale) діалекти, а нижче – центрально-південні (Centro-Meridionale) діалекти.

Загалом, виділяють такі групи італійських діалектів: північноіталійські діалекти, центральні та південні діалекти. Від венеціанської з її інтенсивним використанням іноземних слів, до неаполітанської з її випущеними складами та більшим словниковим запасом, до сицилійської з її грецькими впливами – усі три мають щось особливе, що відрізняє їх від стандартної італійської мови. Італійська діалектна лексика, окрім використання у повсякденному розмовному мовленні, залежно від регіону проживання мовця, активно використовується в інших сферах – зокрема в художній літературі та кінематографі.

Діалектизм у художній літературі є однією з частин складного процесу взаємодії літературної мови та діалектів: вплив літературної мови пришвидшує стирання відмінних рис у говорах, перебудову їхньої структури, зміну призначень їхніх елементів; разом з тим літературна мова живиться діалектизмами тоді, коли письменник пише художній твір.

Крім того, не слід забувати про діалект у піснях, насамперед про неаполітанську пісню, яка має міжнародне значення та поширення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бумар, К. С. (2019). Лінгвокультурний аспект діалекту в італійській мові. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Сер.: Філологія. 2019 № 42 том 3: 41-44.
2. Дель Гаудіо, С. Діалектні картини Італії та України: спроби порівняння. Retrieved from https://movoznavstvo.org.ua/index.php?option=com_attachments&task=download&id=911
3. Єрмоленко, С.Я. (2008). Говіркове багатоголосся сучасної української прози. *Українознавство*. Число 1: 198-205.
4. Зеленько, А.С. (1982). Про деякі функції діалектизмів у мові художньої літератури. *Культура слова*. Вип. 22: 39-41.
5. Козачук, Г.О. (1971). Діалектизми в сучасній прозі. *Рідне слово*. Вип. 5: 52–56.
6. Негода, М.М. (2014). Взаємовплив італійської літературної мови та п'ємонтського діалекту. *Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики*. Вип. 25: 259-267.
7. Раєвська, І. В. (2014). Мова та діалект: італізація діалектів та діалектизація італійської літературної мови. *Нова філологія*. №62: 107-110.
8. Сердега, Р.Л. (2011). Українська діалектологія: навчальний посібник. Харків : ХНУ імені В.Н. Каразіна.
9. Українська мова. Енциклопедія (2007) (редкол.: Русанівський В.М., Тараненко О.О. (співголови), Зяблюк М.П. та ін.) К.: Вид-во «Укр. енцикл.» ім. М. П. Бажана.
10. Avolio, F. (2009). *Lingue e dialetti d'Italia*. Roma: Carocci.
11. Beccaria (2004). s.v "dialetto". Sono anche riportati i seguenti significati: lingua di una singola località; lingua di un territorio più vasto di questa.

12. Beccaria, Gian Luigi (a cura di), *Dizionario di linguistica e di filologia, metrica, retorica*, Torino: Piccola Biblioteca Einaudi, 2004.
13. Bloomfield, Leonard (1933). *Language*, New York, Holt.
14. Crystal, D. (2005). *How Language Works*. London: Penguin Books.
15. Dardano, Maurizio (1996). *Manualetto di linguistica italiana*, Bologna: Zanichelli.
16. di Franco, De Renzo. *Dialetto*. Retrieved from https://www.treccani.it/enciclopedia/dialetto_%28Enciclopedia-dei-ragazzi%29/
17. Dragan, Umek (2019). *La varietà linguistica in Italia. Lingue regionali, dialetti, colonie e minoranze linguistiche*.
18. Fappani, Antonio, Antonio, Gatti (1991). *Nuova antologia del dialetto. Poesie / Dalle origini ai primi del '900 (vol. 1)*, Fondazione Civiltà Bresciana.
19. Girardi, Erminio (1991) "*Dizionario dialettale dei vocaboli Bassopolesani*", La Grafica.
20. Iandolo, C. (1994). *Pillole Linguistiche Napoletane*.
21. *Il dialetto nella didattica dell'italiano L2: riflessioni, esempi e proposte pratiche*. Retrieved from: <http://italianoperstranieri.loescher.it/il-dialetto-nella-didattica-dell-italiano-l2-riflessioni-esempi-e-proposte-pratiche.n7425>
22. Lavinio, Cristina (2005). *Dimensioni della variazione: la regionalità dell'italiano (PDF)*, in Bruno Moretti, Aline Kunz, Silvia Natale, Etna Krakenberger (a cura di), *Le tendenze dell'italiano contemporaneo rivisitate*, Società Linguistica Italiana.
23. Manlio Cortelazzo, Carla Marcato (2005). *Dizionario etimologico dei dialetti italiani*, Utet.
24. *Manuale linguistico dell'entusiasmo (2013)*. Roma : Nutella.
25. Reutner, Ursula (2021). *Die Italo-romania: Das Italienische im Tessin*, in Antje Lobin/Eva-Tabea Meineke (a cura di), *Handbuch Italienisch. Sprache, Literatur, Kultur, Berlin, Erich Schmidt: 65–72*.

26. Storia della Lingua Italiana Prof. Francesco Bruni Università Ca' Foscari Venezia. Retrieved from <https://web.archive.org/web/20110725132215/http://www.italica.rai.it/principali/lingua/bruni/>
27. Tullio De Mauro (2008). Storia linguistica dell'Italia unita, Laterza.